

До спеціалізованої вченої ради
К20.051.14 у навчально-науковому юридичному інституті ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Галянтича М. К. на дисертацію Задорожного Олександра Вікторовича на
тему «ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН
ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО МАЙНА», представленої на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 -
цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне
право

Актуальність теми дослідження. Світовий досвід свідчить, що рівень розвитку окремо взятої держави безпосередньо залежить від ефективності здійснення державою регуляторної політики. Висновок про неможливість функціонування економіки на засадах тільки одного сектора економіки (державного або приватного) підтверджено практикою багатьох країн, оскільки розвиток економіки на засадах виключно однієї форми власності призводить до кризи. Дисертаційне дослідження Задорожного О. В присвячене правовому аналізу цивільно-правового регулювання приватизації державного майна, як одного із способів набуття права власності, проблематиці юридичної природи приватизації державного майна, яке автор розуміє як процес та як результат, його суб'єктів та об'єктів, видів, підстав, способів та умов.

Процес реформування українського законодавства, пов'язаний із гармонізацією публічно-правових та приватноправових засад шляхом приватизації державного майна. Зміни у правовому регулюванні відносин державної власності за таких умов є неминучим наслідком впливу на нього комплексу приватноправових механізмів, із залученням суміжних інститутів договірної, корпоративної та інших галузей (господарського,

адміністративного, процесуального права). Цивільно-правовий аспект дослідження викликав необхідність переосмислення поняття приватизації в цілому, так і розуміння таких правових феноменів, як підстави та способи зміни права державної власності, що впливають з нього. Виникла нагальна потреба у з'ясуванні їх сутності та різновидів, застосуванні комплексного підходу до їх аналізу з наданням відповідних рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства.

З прийняттям у 2003 р. ЦК України (ст. 345) розпочався новий етап в розвитку вітчизняної цивілістики, До цього часу приватизаційне законодавство складалося із Законів України «Про підприємства в Україні», «Про підприємництво», «Про приватизацію державного майна» тощо, які втратили з 2004 року свою чинність. Стратегією підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 травня 2015 р. № 662-р констатовалося, що наявна процедура приватизації не відповідає високим міжнародним стандартам, має недостатню прозорість та якість інформації, що надається потенційним інвесторам, пов'язана з недостатністю фінансових ресурсів у Фонду державного майна, що відповідальний за підготовку такої інформації тощо. Кардинальних змін у правовому регулюванні приватизації державного майна зазнало приватизаційне законодавство, зокрема прийняттям Закону України від 18 січня 2018 року № 2269-VIII «Про приватизацію державного і комунального майна», яким змінено цілий ряд усталених правових понять та юридичних конструкцій (втратили чинність Закони України «Про приватизацію державного майна», «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», «Про особливості приватизації підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України», «Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва», «Про призупинення приватизації підприємств нафтопереробної промисловості України», «Про Державну програму приватизації» тощо.

Слід зазначити, що складність дослідження даної проблематики полягає також у тривалій відсутності в цивільно-правовій науці фундаментальних

наукових праць з цієї тематики. В українській цивілістиці хоча і досліджувались окремі підстави та способи приватизації державного майна, проте ті дослідження, що частково містяться в навчальній літературі, кандидатських дисертаціях та періодичних статтях, не можна вважати достатніми. Вони не набули комплексного характеру, і не дають відповідей на всі питання, які виникають у практиці. Існує потреба у ретельному аналізі даного правового інституту у аспекті порівняння з іншими цивільно-правовими інститутами.

Актуальність теми кандидатської дисертації Задорожного О.В. зумовлюється не лише актуальністю самої проблеми правового регулювання приватизації, але й також потребою у виробленні практичних рекомендацій щодо застосування нового законодавства, гармонізації норм Цивільного, Господарського кодексів України, а також інших актів «приватизаційного законодавства». Дисертаційне дослідження Задорожного О.В. виконано в межах теми «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах Європейської інтеграції», номер державної реєстрації - 0115U000710».

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація Задорожного О.В. побудована на системному підході і характеризується належним рівнем наукових узагальнень. Варто відзначити її творчий та комплексний характер.

Результати дисертаційного дослідження «Цивільно-правове регулювання відносин приватизації державного майна», одержані Задорожним О.В., є достатньо обґрунтованими. Це досягнуто за допомогою широкого використання спеціальної монографічної та періодичної літератури. Автором проаналізовано весь обсяг нормативно-правових актів, що стосуються предмету дослідження. Виклад теоретичного матеріалу вдало поєднується в роботі з прикладами судової практики. До позитивних характеристик кандидатської дисертації належить запозичення автором при аналізі норм вітчизняних актів цивільного законодавства іноземного та міжнародного досвіду у регулюванні питань приватизації державного майна.

Основні положення та структурні елементи дисертації відповідають об'єкту і предмету дослідження. Досягнення визначеної в дисертації мети та поставлених завдань забезпечується системою методів наукового пізнання об'єктивної дійсності для теоретичного узагальнення й формулювання висновків.

Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки. Структурна виваженість і логічна послідовність викладення тематичного матеріалу роботи дозволили авторів окреслити як специфіку окремих підстав та способів приватизації державного, як однієї із засад набуття права власності в Україні.

У Вступі (С. 16 – 24 Дисертації) обґрунтовано вибір теми дослідження, сформовано мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, охарактеризовано методи наукового пізнання, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію матеріалів дисертації тощо. У розділі 1 Дисертації (С. 25 – 77 Дисертації) досліджується історичні аспекти становлення і розвитку інституту приватизації державного майна в Україні, розкривається його цивільно-правова природа та ознаки, що відмежовують його від інших суміжних цивільно-правових способів відчуження державної власності, суб'єкти і об'єкти приватизації державного майна. Розділ 2 (С. 78 – 125 Дисертації) присвячено порядку приватизації державного майна, комплексному дослідженню специфіки процедури здійснення приватизації державного майна, механізму формування стартової ціни об'єктів приватизації та скорочених строків позовної давності. У Розділі 3 (С. 126 – 190 Дисертації) досліджується питання захисту прав суб'єктів приватизації державного майна, включно з особливостями захисту прав покупців у разі розірвання договору купівлі-продажу приватизованого майна, а також захисту прав апатридів як покупців об'єктів приватизації. Завершується робота висновками, що випливають із проведеного дослідження (С. 191 – 195 Дисертації). Дисертант виявив належний рівень знань літератури у сфері цивільного права, нормативно-правового матеріалу та правозастосовної

практики. У представленому дисертаційному дослідженні знайшли відображення ряд дискусійних проблем, що підлягають осмисленню та відповідному їх вирішенню.

Зміст дисертації Задорожного О.В., автореферату, а також наукових публікацій за темою дисертації, підтверджують обґрунтованість положень і висновків дисертації. Достовірність наукових результатів дослідження забезпечена використанням автором достатнього обсягу джерел (загальним обсягом 208 джерел).

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на вивченні положень національного законодавства, рішень Конституційного Суду України, Рішення Європейського суду з прав людини, критичному аналізі вітчизняної судової практики, договорів.

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації і їх новизни.

Висвітлена Задорожним О.В. об'єктивна ситуація щодо регулювання питань, пов'язаних з процесом приватизації державного майна, дозволила йому винести на захист оригінальну і цікаву роботу, зміст якої свідчить про знання автором проблеми дослідження, його вміння аналізувати законодавчу базу та наукову літературу, робити власні науково-виважені висновки та пропозиції. Більшість висновків та пропозицій, які містяться в дисертації, мають елемент новизни та заслуговують на увагу.

У дисертації автором сформульовано низку нових для вітчизняної цивілістики положень та вироблено практичні рекомендації щодо удосконалення механізму цивільно-правового регулювання відносин у сфері приватизації (С. 16 – 24 Дисертації).

Зокрема, на основі детального аналізу автор доходить правильного висновку, що приватизація відноситься до інститутів цивільного права, основи якого закладені в статті 345 ЦК України, а «угоди приватизації» віднесені до особливих договорів купівлі-продажу державного майна, на які поширюються норми цивільного законодавства про угоди, якщо інше не впливає із законодавства, а сама приватизація становить єдиний комплексний акт перетворення публічної власності у приватну. Ознакою приватизації є те, що

продавцями та покупцями об'єктів приватизації можуть бути лише спеціальні суб'єкти. А самими об'єктами приватизації є усі об'єкти права державної і комунальної власності, крім тих, приватизація яких прямо заборонена цим законом. З огляду на це, пропонується авторське визначення: приватизація державного майна (С.60 Дисертації).

Автор констатує, що Законом запроваджено принципово нові юридичні підходи, які докорінно змінюють юридичну модель, що існувала протягом всіх років незалежності України, зокрема Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна» відмовився від програми приватизації як такої. Також це стосується і формування стартової ціни об'єктів приватизації, в основу якої покладений не виправдано спрощений та укрупнений поділ всіх об'єктів приватизації на дві великі групи, який не враховує особливості об'єктів приватизації. Не є досконалим і сам механізм формування стартової ціни об'єктів приватизації, який, за загальним правилом, закріплює базовий принцип відмови від проведення незалежної ринкової оцінки стартової ціни об'єктів приватизації. Доречним є звернення уваги щодо скорочення строків позовної давності для об'єктів малої приватизації, адже скорочення строків позовної давності є, вочевидь, не виправданим з огляду як на мету приватизації, так і на європейські стандарти (С. 113-125 Дисертації).

В розвиток власної концепції Задорожний О.В вказує, що інвестором в правовідносинах приватизації є покупець об'єктів приватизації, який вкладає цінності з певною спеціальною метою, а саме: задля досягнення наперед очікуваного планового ефекту при приватизації у вигляді отримання прибутку. У цілому, особливістю захисту цивільних прав у правовідносинах приватизації є те, що такий захист зумовлено специфікою змісту таких правовідносин: захищатися покупці повинні не від суб'єктів приватного права, а від державних органів (насамперед, державних органів приватизації), хоча і наділених приватноправовими характеристиками в даних правовідносинах.

Автором зазначається, що недоліками чинного законодавства у сфері захисту прав покупців об'єктів приватизації є його колізійність та суперечливість. Зокрема, до яких автор відносить неприпустимість позбавлення

права власності, в той же час чинне законодавство позбавляє покупця права на повернення сплаченої останнім ціни за об'єкт приватизації у тому разі, коли договір купівлі-продажу приватизованого державного майна розривається через невиконання покупцем своїх інвестиційних зобов'язань.

За результатами проведеного дослідження інституту набуття права власності дисертантом розроблено пропозиції щодо внесення змін та доповнень до чинного законодавства. Зокрема, пропонується доповнити ч. 4 ст. 653 ЦК України щодо правових наслідків зміни або розірвання договору, а також до ч. 3 ст. 8, п. 12 ч. 2 ст. 8 ч. 1 ст. 22 ч. 4 ст. 22, ч. 11 ст. 26, ч. 2 ст. 30 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» тощо.

Наукова цінність дисертації полягає у дослідженні її автором сутності приватизації державного майна, яка до останнього часу залишалася поза увагою вітчизняних вчених-цивілістів у цій галузі, формуванні дисертантом низки обґрунтованих висновків та пропозицій.

Практична цінність дисертації зумовлена, передусім, тим, що результати дослідження мають не лише наукове, а й суто практичне значення. Теоретичні доробки дисертаційного дослідження можуть бути використані при подальших наукових дослідженнях проблем права власності, а також в навчальному процесі для підготовки підручників і навчальних посібників, методичних рекомендацій з курсу цивільного права та спецкурсу «Право власності та інші речові права»; сформульовані дисертантом пропозиції про внесення змін і доповнень до чинного законодавства - в законотворчій діяльності; у правозастосовчій діяльності судів при розгляді справ щодо захисту права власності, прав та інтересів осіб, учасників приватизації.

Аналіз дискусійних положень дисертації та основні зауваження.

Загальна позитивна оцінка роботи не виключає наявності зауважень до її змісту, оскільки вирішення певного кола питань в дисертації не виключає існування спірних положень, а деякі пропозиції є недостатньо аргументованими, що свідчить про необхідність вступити в дискусію з автором роботи з тією метою, аби почути додаткову аргументацію на користь тих чи інших позицій. Найбільш суттєвими з таких зауважень, вважаємо, такі:

1. Дещо викликає заперечення структурна побудова розділу 2 Дисертації, в якому об'єднані і об'єкти, і підстави, і способи укладення договору, внаслідок чого руйнується системність викладення матеріалу. Зокрема, підрозділі 2.3 «Вдосконалення механізму формування стартової ціни об'єктів приватизації» присвячено механізму формування стартової ціни об'єктів приватизації. В той же час механізм правового регулювання це більш широка система юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин. Механізм правового регулювання треба розглядати як систему правових засобів (норми, правовідносини, юридичні факти та інші),

Таким чином, механізм формування стартової ціни є одним із елементів правових засобів правового регулювання, тому автору необхідно було б розглянути й інші елементи механізму приватизації державного майна. З'ясування питання щодо єдиного механізму набуття права власності залишається необхідним з огляду на динамічний розвиток законодавства, що регулює ці суспільні відносини, та розширення судової практики вирішення спорів. Наприклад спори щодо приватизації державного або комунального майна, крім спорів, які виникають із публічно-правових відносин та віднесені до компетенції адміністративних судів, вирішуються господарським судом у порядку, встановленому Господарським процесуальним кодексом України, крім випадків, коли сторони погодили передачу таких спорів на вирішення міжнародному комерційному арбітражу. Тому розуміння сутності механізму приватизації є основоположним для його розуміння.

2. Дисертант у підрозділі 1.1. (С.27 Дисертації) вказує на термін «приватизація» вперше був уведений в обіг 1976 р. Проте в різних правових системах приватизація також вживається у різних синонімах: відчуження, націоналізація, викуп тощо. У п. 1 Новизни запропоновано авторське визначення приватизації державного майна «під якою слід розуміти спеціальне платне відчуження майна, що перебуває у державній власності на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до закону можуть бути покупцями, що має наслідком трансформацію державного виду власності у приватну власність і яке здійснюється з пріоритетним застосуванням цивільно-правових

норм спеціальним суб'єктом-продавцем за спеціальними принципами, порядком та способами задля досягнення спеціальної мети та оформлюється особливим договором купівлі-продажу державного майна, на який поширюються відповідні норми цивільного законодавства, якщо інше не впливає із законодавства про приватизацію»

Однак, йому необхідно було б розвинути та конкретизувати цю пропозицію, а саме дати визначення поняття « пріоритетним застосуванням цивільно-правових норм» та їх співвідношення з «спеціальними принципами», «порядок та способами задля досягнення спеціальної мети», «особливий договір купівлі-продажу», оскільки, виходячи змісту роботи, приходимо до висновку, що спеціальне приватизаційне законодавство включає норми як цивільного такі господарського, адміністративного, антимонопольного, конкурентного законодавства.

3. У п.2 Новизни (С. 20 Дисертації) обґрунтовується, що мета приватизації є прискорення економічного зростання, підвищення соціально-економічної ефективності виробництва, мотивації до праці, залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, зменшення частки державної або комунальної власності у структурі економіки України шляхом продажу об'єктів приватизації ефективному приватному власнику. В той же час основна увага має бути направлена способи набуття права власності, підставою якого є договір приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності,.

4. Видається, що не достатньою мірою обґрунтованим є висновок автора про те, що відмежовано приватизацію державного майна від інших суміжних цивільно-правових категорій відчуження державної власності за певними ознаками (спеціальна мета, принципи приватизації, спеціальна система нормативно-правових актів, спеціальний суб'єктний та об'єктний склад, спеціальні способи та порядок приватизації, постприватизаційний контроль, зарахування одержаних коштів до Державного бюджету України, спеціальний порядок інформування суспільства та звітності, тощо). За даних обставин набуття права власності не можливо виділити системоутворюючий критерій поділу.

5. У підрозділі 3.3 «Захист прав апатридів при приватизації державного майна» (С.171-190 Дисертації) доводиться дискримінаційне порушення цивільних прав апатридів під час приватизації як у національному праві, так і з точки зору дотримання міжнародних стандартів в царині недопущення дискримінації. Проте, ст.8 Закону «про приватизацію достатньо чітко вказано перелік покупців та перелік осіб які не можуть бути покупцями в процесі приватизації. Проблема захисту прав апатридів виглядає дещо штучною, а в роботі увагу слід було б приділити проблемі кінцевих (бенефіціарних власників).

Проте, зазначені й інші зауваження у своїй більшості є дискусійними або носять неістотний характер, і жодною мірою не можуть впливати на позитивну оцінку роботи в цілому. Дисертація є завершеною і самостійною науковою працею.

Зміст автореферату повністю відображає результати дослідження, є ідентичним щодо основних положень дисертації, які повністю висвітлені в наукових публікаціях за темою дисертації у фахових наукових виданнях.

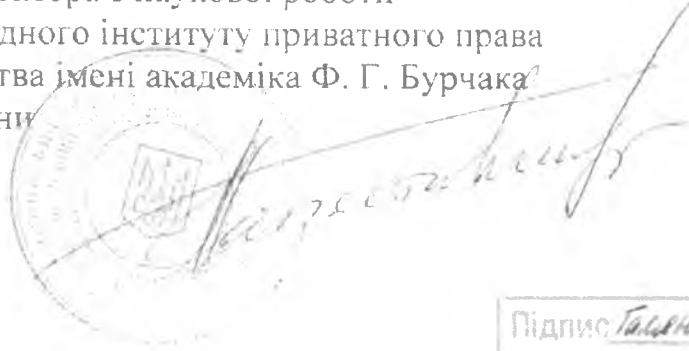
Результати дослідження оформлені у вигляді рукопису дисертації відповідно до нормативних вимог, які стосуються оформлення наукових робіт такого рівня. За своїм змістом робота є чітко структурована і свідчить про логічність та послідовність викладення позиції автора у процесі дослідження, містить достатню кількість нових наукових розробок, практичних рекомендацій та пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства України у сфері спільного інвестування.

Загальні висновки по дисертації. Вищевикладене дозволяє стверджувати, що дисертація Задорожного О. В. «Цивільно-правове регулювання відносин приватизації державного майна» виконана на належному теоретичному рівні, за змістом відповідає рівню кандидатської дисертації та нормативним вимогам, які ставляться до дисертацій. Її зміст відповідає науковій спеціальності, відповідно до якої роботу подано до захисту. Загалом дисертація відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №

567 від 24 липня 2013 р., а її автор **Задорожний Олександр Вікторович** заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заступник директора з наукової роботи
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України

М. К. Галантич

Підпис Галантич М.К. ід.ч.у.р.
Позначено дн. ...
організацією ...
М. К. Галантич (Служба НАПрН)

Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника
Вх. НДОР № 030115/549
16 - 03 - 20 13